

PROBAS DE ACCESO Á UNIVERSIDADE (PAU)
CONVOCATORIA DE XUÑO
Curso 2011-2012

CRITERIOS DE AVALIACIÓN

XEOGRAFÍA
(Cód. 37)

OPCIÓN A

1.- Defina nun máximo de cinco liñas, unicamente catro dos seguintes termos xeográficos, indicando algún exemplo en relación con España ou Galicia (Puntuación máxima 2 puntos; 0,5 por termo ben definido).

- A **desagrarización** é a perda de poboación dedicada á actividade agraria, así como á perda de importancia económica da actividade agrícola nun territorio. En toda España tense producido este proceso, especialmente desde finais dos anos 1970.

- **Explotación intensiva** é aquela explotación agraria que elimina os barbeitos e recorre á produción continua do terreo, estimulada polo emprego de fertilizantes e o regadío artificial. Este tipo de agricultura intensiva obtén unha forte produtividade, sobre terreos moitas veces de extensión reducida. É moi habitual no litoral mediterráneo, especializado na horticultura.

- **Cunca fluvial** ou **hidrográfica** é a porción de terreo que drena a un colector principal (río ou lago), limitada por unha liña de cumes ou divisoria de augas – liña desde a que as augas correntes flúen en direccións opostas, e que soe coincidir cos niveis máis elevados de determinados sistemas montañosos-.

- Os **Fondos Estruturais** son instrumentos da Unión Europea que teñen por obxecto reducir as diverxencias de desenvolvemento entre as rexións, e busca reforzar a cohesión económica e social. O Fondo Europeo de Desenvolvemento Rexional (FEDER) –destinados ás rexións menos favorecidas- e o Fondo Social Europeo (FSE) –destinado á formación, para fomentar as oportunidades de emprego.

- A **litosfera** é un conxunto máis ou menos ríxido, fragmentado en diversas placas, que forma a superficie sólida do planeta e descansa sobre unha capa plástica, a astenosfera. A litosfera está formada pola códea e unha parte do manto superior terrestre.

- A **tectónica de placas** é unha teoría que explica a deriva continental e outros fenómenos como a formación de montañas, volcáns e terremotos. Segundo a tectónica de placas, a superficie exterior da Terra, chamada cortiza, consiste en aproximadamente dez bloques ou placas ríxidas que están en constante movemento. España está no límite sur da placa eurasiática.

2. Atendendo ao documento conteste (puntuación máxima 4 puntos):

a) Enumere catro provincias das rexións levantina e surmediterránea segundo a fig. 1 (1 punto): Alicante, Murcia, Almería, Granada, Málaga.

b) Comente os documentos:

- **Identifique os tipos de documentos e sinala 4 dos principais caladoiros fóra das costas peninsulares nos que pesque a flota pesqueira española (1 punto).**

Mapa corocromático-temático de España coa trama das provincias e Comunidades Autónomas no que se reflicten as principais rexións e caladoiros nacionais. E un gráfico lineal que no eixo horizontal expresa o tempo (1965-2005) e no vertical miles de persoas referida á poboación ocupada na pesca en España.

Noruega e Svalbard, Groenlandia, Gran Sol e Atlántico Norte, Terranova, Marrocos, Mauritania e Senegal, Cabo Verde, Guinea-Bissau, Costa de Marfil e Guinea Ecuatorial, Atlántico interior, Angola e Namibia, Costa do Sur de Chile, Illas Malvinas, Illas Seychelles, Illas Comores e Madagascar.

- **Analice e comente a evolución da poboación ocupada na pesca en España (1 punto).**

Sinalar o claro descenso da poboación ocupada e da súa contribución ao PIB dende o ano 1975, o que levou a un envellecemento e falta de formación neste sector. Aínda así na actualidade amosa un tamaño excesivo en relación coas posibilidades de pesca.

Crecemento ata mediados dos anos 70 debido a:

- aumento da demanda
- mellora do nivel adquisitivo
- baixo prezo do combustible
- libre acceso a caladoiros
- facilidades económicas / modernización

Descenso dende mediados dos anos 70 debido a varias dificultades:

- encarecemento do petróleo
- implantación de zonas económicas exclusivas (aparición de conflitos).
- esgotamento dos caladoiros
- recomendacións europeas de redución de frota o que levou a:
 - o prexubilacións
 - o reconversión a actividades diferentes
 - o traspaso de barcos a terceiros países ou creación de sociedades mixtas

Axudas europeas (esixencias de calidade) para renovación e modernización da frota ata 2004.

- **Explique as principais características en canto á ocupación e recursos da rexión pesqueira do Noroeste (1 punto).**

Inclúese todas as costas galegas. É a rexión máis importante, tanto por volume de pesca como polo seu valor. Ten unha importante tradición pesqueira e

elevado consumo. Son tamén importantes as actividades derivadas: estaleiros de buques, industria conserveira, empresas distribuidoras...

A evolución en canto á ocupación da poboación activa é semellante a do resto de España, aínda que segue a ocupar un lugar relevante na economía galega. A redución da poboación ocupada xenera diversos problemas:

- Problemas sociais nas zonas afectadas. Impulso doutros sectores como o acuícola. Axudas a pesca artesanal en zonas de tradición pesqueira ou intentos de reconversión profesional. Importancia do marisqueo e forte desenvolvemento da acuicultura.

- Sobreexplotación dos recursos polo exceso de capturas e polo uso de artes de pesca indiscriminadas levou, dacordo coa Política Pesqueira Comunitaria (PPC), ao establecemento de cotas de pesca, paros biolóxicos, etc.

- Contaminación, especialmente por vertidos de combustibles. Necesidade de rexenerar e diversificar actividades.

3.- Desenvolva o tema: “Factores xeográficos e termodinámicos que inflúen no clima de España” (puntuación máxima de 4 puntos):

a) Factores xeográficos:

- A latitude de España, situada na zona temperada do hemisferio norte, determina a existencia de dúas estacións ben marcadas (verán e inverno), separadas por dúas de transición (primavera e outono). En Canarias, pola súa localización no extremo sur da zona temperada, en contacto co dominio intertropical, os contrastes entre estacións son menos marcados.
- A situación da Península, entre dúas masas de auga de características térmicas distintas (o océano Atlántico e o mar Mediterráneo) e entre dous continentes (Europa e África) convértea nunha encrucillada de masas de aire de características distintas. Canarias recibe tamén influencias atmosféricas variadas debido á súa insularidade e á súa proximidade ás costas africanas.
- A influencia do mar é escasa na Península, froito da súa grande anchura, das súas costas pouco recortadas e da existencia de relevos montañosos paralelos á costa. Este feito establece claras diferenzas entre unha estreita periferia, aberta ó mar, e un ancho núcleo de terras interiores con tendencia climática continental. Pola súa parte, a influencia do mar é decisiva nos dous arquipiélagos.
- O relevo inflúe no clima a causa da disposición, da altura e da orientación. Os sistemas montañosos paralelos á costa frean a influencia do mar, que só penetra con claridade polo val do Guadalquivir. A posición (oeste-leste) da maioría dos relevos montañosos, favorece a entrada de masas de aire marítimo do oeste. O carácter macizo da Península fai que diminúa a súa actividade ao penetrar no interior e que as súas temperaturas se extremen.
As concas pechadas por montañas, como as depresións do Douro e do Ebro, teñen precipitacións escasas (as masas de aire descargan a súa humidade nos sistemas montañosos que as bordean) e néboas frecuentes causadas polo estancamento do aire.

- A altura fai diminuír as temperaturas (aproximadamente 6 grados centígrados por cada 1.000 metros de ascenso) e determina precipitacións orográficas nas ladeiras de barlovento, “precipitacións ocultas” (xeada e orballo) e precipitacións “horizontais” (producidas polas nubes).
- A orientación crea contrastes climáticos entre os solleiros e aveseados. E diferenzas pluviométricas entre as abas de barlovento e sotavento.

b) Os factores termodinámicos:

- A circulación en altura: a corrente en chorro. Circula en dirección oeste-leste entre os nove e os once quilómetros de altitude. O chorro separa as baixas presións que hai sobre o polo en altura, que quedan á esquerda da súa traxectoria, das altas presións tropicais, situadas á súa dereita. A súa velocidade e os seus desprazamentos estacionais inflúen no tempo en superficie.

A velocidade da corrente é variable. Cando circula rápido, ten un trazado case zonal e presenta suaves ondulacións que corresponden en superficie coa fronte polar e as súas borrascas. Pero cando a súa velocidade diminúe, describe profundas ondulacións: cristas ou dorsais que orixinan altas presións e vales ou valgadas que orixinan baixas presións. Ambas as dúas reflíctense en superficie e dan lugar a anticiclóns e borrascas dinámicos. As ondulacións, que poden chegar a desprenderse do chorro principal, permítenlle ó aire polar penetrar moi ó sur, e ó aire tropical desprazarse cara ó norte, o que lle dá gran variabilidade ó tempo da zona temperada.

Os desprazamentos estacionais do chorro en latitude determinan que afecte a España principalmente en inverno, mentres que en verán se traslada cara a latitudes máis setentrionais e, polo xeral, só incide na franxa cantábrica peninsular.

- A circulación en superficie: centros de acción, masas de aire e fronte.

A circulación atmosférica está dirixida polos centros de acción, polas masas de aire e polas fronte:

- o Os centros de acción son áreas de altas e baixas presións. A presión atmosférica mídese en milibares (mb) mediante o barómetro e represéntase nos mapas do tempo mediante as isóbaras ou liñas que unen puntos con igual presión. Nestes mapas, as isóbaras van de 4 en 4 mb. A presión normal é de 1013,5 mb, aínda que nos mapas do tempo adoite considerarse un valor de 1016 mb.

Unha alta presión ou anticiclón é unha zona de altas presións rodeada por outras de presión máis baixa. Os ventos circulan ó seu arredor no sentido das agullas do reloxo. Produce tempo estable. Unha baixa presión, depresión, borrasca ou ciclón é unha zona de baixas presións rodeada doutras de presión máis alta. Os ventos circulan ó seu arredor en sentido contrario ó das agullas do reloxo. Produce tempo inestable, frecuentemente chuvioso.

Pola súa orixe, os centros de acción poden ser térmicos ou dinámicos. Un anticiclón térmico fórmase cando unha masa de aire arrefría: o aire frío pesa máis, descende e exerce unha alta presión. Unha baixa térmica

fórmase cando o aire se quenta: o aire quente pesa menos, elévase e exerce unha baixa presión.

Os centros de acción dinámicos fórmanse en determinadas zonas nas que en altura a corrente en chorro forma cristas (áreas anticiclónicas) ou valgadas (áreas depresionarias), que se reflicten en superficie.

Os centros de acción que dirixen a circulación sobre a Península son os seguintes:

Centros de acción anticiclónicos: o anticiclón das Azores, que no verán se despraza cara ó norte e no inverno cara ó sur; os anticiclóns polares atlánticos; o anticiclón escandinavo, e os anticiclóns térmicos do continente europeo e do interior da Península, formados polo arrefriamento do chan en inverno.

Centros de acción depresionarios: a depresión de Islandia; a depresión do golfo de Xénova, formada cando posicións de aire frío continental europeo chegan ó Mediterráneo, máis cálido e húmido, e as depresións térmicas do norte de África e do interior peninsular formadas polo quentamento do chan en verán.

- o As masas de aire son porcións de aire cunhas características determinadas de temperatura, humidade e presión. Estas características adquírenas nas súas rexións de orixe, tamén chamadas rexións mananciais. Debido á latitude de España, as rexións mananciais das que proceden as masas de aire que lle afectan son a zona ártica (A), a zona polar (P) e a zona tropical (T). As dúas primeiras dan lugar a masas de aire frías e a terceira orixina masas de aire cálidas. Nos tres casos, e dependendo da superficie da rexión de orixe, poden ser masas de aire marítimas húmidas (m) ou masas de aire continentais secas (c).
 - o Estas características orixinais pódense modificar se as masas de aire percorren grandes distancias. Unha masa de aire fría que descende en latitude, requéntase pola base e inestabilízase; pola contra, unha masa de aire cálida que ascende en latitude arrefríase pola base e estabilízase. Unha masa de aire orixinariamente seca que realiza un percorrido mariño, humedécese e inestabilízase; unha masa de aire orixinariamente húmida que realiza un percorrido continental, desécase e estabilízase.
- As fronteas son superficies que separan dúas masas de aire de características distintas. Polo tanto, a ambos os dous lados dunha fronte prodúcese un cambio brusco das propiedades do aire. A fronte máis importante para España é a fronte polar, que separa as masas de aire tropical e polar. As súas ondulacións constitúen as borrascas de dúas fronteas, cálida e fría, separadas por un sector cálido. Como a fronte fría avanza máis rapidamente, o sector cálido estréitase ata desaparecer (oclusión). Con iso remata a enerxía da borrasca.

OPCIÓN B

1.- Defina nun máximo de cinco liñas, unicamente catro dos seguintes termos xeográficos, indicando algún exemplo en relación con España ou Galicia (Puntuación máxima 2 puntos; 0,5 por termo ben definido).

- Unha **área metropolitana** é un espazo moi urbanizado que engloba unha cidade central que dá nome a área e unha serie de cidades satélites que poden funcionar como cidades dormitorio, industriais, comerciais e servizos, todo organizado de xeito centralizado.

- **Barlovento** é a parte dun relevo ou zona orientada cara ao lugar de onde vén o vento. En Galicia, cando domina o fluxo zonal do oeste, a vertente de barlovento das dorsais montañosas é a occidental, máis húmida, mentres que a de sotavento, a oriental, se caracteriza por unha menor pluviometría.

- **Maquis** ou **maquia** é un ecosistema de matogueira mediterránea, formación de especies perennifolias, principalmente arbustivas, que soe refuxiarse sobre solos silíceos. Os madroños, as xaras, os brezos, lentiscos, romeus e outras especies son características desta formación, de maior porte xeralmente que as garrigas.

- A **umbría (avesedo)** é a parte dun terreo en que case sempre fai sombra, por estar exposta ao norte, no noso hemisferio. Por exemplo, as vertentes orientadas cara ao Norte do Cordal Cantábrico.

- **Acuicultura** é o conxunto de actividades que, mediante algún tipo de intervención no ciclo biolóxico ou no medio no que habitan os peixes, permiten controlar a súa reprodución e/ou crecemento. A *acuicultura* aparece restrinxida a un pequeno abano de especies, principalmente peixes, moluscos e crustáceos. En Galicia, a acuicultura representa aproximadamente a terceira parte da cifra do negocio da pesca.

- A **laurisilva** é un bosque nuboso subtropical, propio de lugares húmidos, cálidos e sen xeadas, con grandes árbores, que en España se dá nas illas Canarias, máis concretamente nas vertentes setentrionais das illas occidentais de maior elevación, alí onde o “mar de nubes” -determinado pola afluencia dos alisios- permite o seu crecemento.

2.- Atendendo ao documento, conteste (puntuación máxima de 4 puntos):

a) Enumere as 4 **unidades do relevo** marcadas coas letras A, B, C, D no mapa (1 punto):

- A.- Cordilleira Costeira-Catalá
- B.- Montes Vascos
- C.- Montes de Toledo
- D.- Serra da Tramontana

b) Comente o documento atendendo ás seguintes cuestións:

- **Identifique o documento e complete a lenda (1 punto):**

Mapa da Península e arquipélagos canario e balear de tipo corocromático-temático coa trama de provincias , a rede fluvial principal e a representación corocromática da litoloxía predominante na península e nos arquipélagos.

Número 1 coa cor verde: Área silícea

Número 2 coa cor vermella: Área calcaria

Número 3 coa cor amárela: Área arxilosa

Número 4 coa cor azul: Área volcánica

- **Orixe xeolóxica e localización de cada área/dominio (1 punto):**

Área silícea:

- Rochas moi antigas, do Precámbrico e do Paleozoico que foron antigos macizos arrasados.
- Localízanse nas rexións nas que aflora o vello zócalo herciniano da Meseta e en zonas de outros macizos antigos. Todo o terzo oeste peninsular (excepto zona de Lisboa) e se estende cara o oeste da Cordilleira Cantábrica, Sistema Central, Montes de Toledo e Serra Morena; e formando manchas illadas, no eixe central dos Pireneos, Penibéticas, algunhas serras do Sistema Ibérico e a Cordilleira Costeira-Catalá.

Área calcaria:

- Rochas sedimentadas durante o Mesozoico e comezos do Terciario que co pregamento alpino formaron os conxuntos montañosos da zona oriental española.
- Esténdese formando unha Z invertida, desde as costas catalanas ata o estreito de Xibraltar. Pireneos, Sur da Cordilleira Costeira-Catalá, Montes Vascos, e metade oriental da Cordilleira Cantábrica, Sistema Ibérico e Subbéticas. Domina no arquipélago balear, salvo as chairas centrais.

Área arxilosa:

- Rochas que foron depositadas a finais do Terciario e no Cuaternario.
- Se estende polas depresións terciarias: as concas castelás, as depresións do Ebro e Guadalquivir; as chairas litorais mediterráneas e a depresión do Sado-Texo.

Área volcánica:

- Nas erupcións volcánicas durante a era terciaria, ascenderon masas de rochas volcánicas.
- Illas Canarias e zonas da península como Cabo de Gata, Olot e Campo de Calatrava.

- **Rochado predominante e exemplos de modelado correspondente (1 punto):**

Área silícea:

- Poden ser metamórficas como as lousas, xistos ou gneis, ou ígneas como o granito.

- Relevo granítico: áreas pardoamarelas, cristas, pedregais, domos, barrocais, caos granítico.

Área calcaria:

- Rocha predominante e a calcaria.
- Relevo cárstico: lapiás, foces, poljés, dolinas, covas e simas.

Área arxilosa:

- Rochas como as arxilas, margas e xesos.
- Forman relevos basicamente horizontais, por non sufrir pregamentos posteriores. A súa rápida erosión xera:
 - o Zonas de escasa vexetación: cárcavas que poden orixinar os badlands.
 - o Zonas onde a erosión dos ríos abriu vales que separan estruturas horizontais con alternancia de materiais e orixinan chairas suavemente onduladas: as campiñas.

Área volcánica:

- Segundo a viscosidade da lava e a proporción de produtos sólidos poden ser: lapilli, escorias, bombas volcánicas ou coladas.
- Formas máis características: conos volcánicos, calderas, domos, malpaíses, diques, barrancos volcánicos.

3. Desenvolva o tema: “Transformacións recentes na estrutura agropecuaria española” (puntuación máxima de 4 puntos):

O espazo rural é o territorio non urbanizado da superficie terrestre. Tradicionalmente foi, case en exclusiva, un espazo agrario onde se desenvolvían as actividades agrícolas, gandeiras e forestais. Non obstante, desde a década de 1970, introducíronse outras actividades, como as residenciais, industriais, de servizos, recreativas e paisaxístico-conservacionistas. Como consecuencia, o espazo rural volveuse máis heteroxéneo e complexo.

a) A poboación rural

A poboación ocupada nas actividades agrarias é escasa, existen diferenzas territoriais entre as baixas cifras de poboación agraria de Madrid e do País Vasco, en torno ao 1%, e os valores máis altos de Extremadura, Murcia e Galicia, superiores ao 8%. Pola súa banda, o envellecemento rural é máis acusado nas comunidades do interior peninsular.

A causa principal foi o éxodo rural, entre 1960 e 1975. Despois, a crise económica desacelerou o éxodo rural e incrementou a actividade agraria a tempo parcial.

As tendencias demográficas que se apuntan desde a década de 1990 son dobres:

- Unha continuación do descenso demográfico e do envellecemento nas áreas rurais máis desfavorecidas (crecemento natural negativo, a emigración, a xubilación).
- Certa recuperación e rexuvenecemento das áreas rurais máis dinámicas. Está relacionada co asentamento de inmigrantes, novas actividades en zonas rurais periurbanas e turísticas e coas subvencións europeas.

b) As explotacións agrarias

O descenso do seu número débese ao abandono de terras e a un proceso de concentración, por venda ou arrendamento. Esa concentración permitiu a elevación do tamaño medio das explotacións. O resultado é unha dualidade cada vez maior entre:

- Explotacións familiares moi pequenas e pouco rendibles.
- Empresas agrarias, ben de particulares ben de sociedades ou cooperativas, que teñen maior dimensión, estanse modernizando e son rendibles.

O réxime de tenza establece a relación entre propiedade e explotación ou uso da terra. Pode distinguirse entre tenza directa (explotación traballada polos seus propietarios), arrendamento (se explotan terras alleas a cambio dunha renda anual) e parzaría (se explotan terras a cambio dunha porcentaxe da colleita). Na actualidade, un 70% das terras cultivadas mantéñense en tenza directa e tende a desaparecer o sistema de parzaría (só un 2% do total).

c) Técnicas e sistemas agrarios

As técnicas e os sistemas agrarios experimentaron cambios desde a década de 1960. As transformacións técnicas consistiron na incorporación de avances como a mecanización de tarefas, a selección xenética das sementes e razas gandeiras, ou o uso de fertilizantes químicos e produtos fitosanitarios.

As transformacións nos sistemas agrarios supuxeron unha crecente intensificación da produción e un paralelo aumento do rendemento. A agricultura española actual coñeceu un intenso proceso de modernización, o que permitiu elevar a súa eficiencia. As transformacións máis importantes son:

- Unha crecente especialización do territorio nos cultivos para os que teñen mejores condicións competitivas, abandonando o resto. A substitución do policultivo polo monocultivo.
- Maior investimento de capital para incorporar maquinaria (tractores, colleitadoras, motores para rega, etc.), produtos químicos (fertilizantes, herbicidas, praguicidas, etc.) ou sementes seleccionadas e transxénicas, manipuladas xeneticamente.
- Forte incremento da superficie en regadío, tamén provoca a sobreexplotación de certos acuíferos e crecentes conflitos pola auga.
- Incorporación de novas técnicas de cultivo, como o enarenado ou cultivo baixo plástico.

d) Estrutura gandeira

Nos últimos anos, coñeceu un notable desenvolvemento en España, e hoxe en día representa un 40% da produción final agraria. Grazas ao:

- Aumento da súa importancia económica ante o crecente consumo dos seus produtos.
- Unha modernización das explotacións.
- Unha evolución das especies en función da súa rendibilidade.
- Menor dependencia das condicións naturais, ao aumentar a importancia da gandaría estabulada.

A gandaría destínase hoxe principalmente á alimentación da poboación, o que va unido ao forte aumento do consumo de carne, leite e ovos. Iso supuxo, a miúdo, a substitución das razas autóctonas por outras de maior produción e por conseguinte, maior rendibilidade.

e) Política Agraria Común (PAC)

As áreas rurais españolas cunha importante presenza de actividades agrarias enfróntanse desde hai décadas a importantes problemas:

- Escasa competitividade dunha parte dos produtos, que só poden ser rendibles para o agricultor grazas ás políticas de subvención e ao establecemento de prezos protexidos.
- Progresivo despoboamento e envellecemento das áreas rurais españolas.
- Redución dos empregos agrarios debido aos procesos de mecanización e o abandono de terras pouco produtivas.
- Ingresos medios inferiores aos que obteñen os que traballan na industria ou nos servizos.
- Crecentes impactos ambientais ao aumentar a demanda de o uso, ás veces excesivo, de agroquímicos que contaminan solos e acuíferos.

Desde a entrada na Unión Europea, a maioría das accións dirixidas á promoción do sector agrario español proveñen da Política Agraria Común (PAC) cunha serie de accións:

- Establecemento de prezos de garantía para determinados produtos.
- Existencia de redución de superficie, ou cotas máximas de produción.
- Apoio á forestación de terras agrícolas e á agricultura e gandería ecolóxicas.
- Axudas para a modernización das explotacións e a incorporación de mozos agricultores.
- Apoio á diversificación económica do mundo rural.
- Axudas especiais para áreas de montaña e zonas desfavorecidas.

Pese a ser a clave que permite manter hoxe activas boa parte das explotacións agrarias, a PAC enfróntase a certas críticas:

- Absorbe parte importante do orzamento total comunitario, o que non corresponde ao peso relativo do sector.
- Supón un proteccionismo do seu mercado interior, que frea as posibilidades de que países do Terceiro Mundo exporten a el os seus produtos, moitas veces máis baratos.
- Como as axudas se vinculan ao tamaño da explotación, favorece unha partición moi desigual: só un 20% das exportacións repartiu o 80% das axudas.